

GRZEGORZ NANCKA

 <https://orcid.org/0000-0002-9911-7473>
Uniwersytet Śląski w Katowicach

*Podstawowe zasady projektu prawa spadkowego z 1939 r. Edycja źródłowa**

Abstract

Fundamental Principles of the Draft Inheritance Law of 1939: Source Edition

The publication is a study of a hitherto unknown and unpublished source related to the activities of the 1939 Subcommittee on Succession Law of the Codification Commission of the Republic of Poland. The source edition contains the basic principles of inheritance law drafted by Kazimierz Przybyłowski after he became the reporter of the project. The previously unknown principles provide insight into the subcommittee's assumptions guiding its work on inheritance law immediately before the outbreak of World War II.

Keywords: Codification Commission of the Republic of Poland, succession law, interwar Poland, source edition

Słowa kluczowe: Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej, prawo spadkowe, II Rzeczpospolita, edycja źródłowa

1. Wprowadzenie

Kazimierz Przybyłowski w wydanej w 1967 r. publikacji, dotyczącej prac nad prawem spadkowym w międzywojennej Polsce, wspominał, że jako referent projektu prawa spadkowego w kwietniu 1939 r. przedłożył tekst dwudziestu zasad, na których miało opierać się prawo spadkowe, a także pierwszą część ich uzasadnienia¹. W tym opracowaniu nie ujawnił jednak zarówno treści zasad, jak i brzmienia ich uzasadnienia. Jedyne informacje dotyczyły tego, że projekt zasad został rozesłany do członków podkomisji, a w dniach

* Publikacja została opracowana w ramach projektu badawczego finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (nr 2023/49/B/HS5/03277).

¹ Przybyłowski, „Polskie międzywojenne prace kodyfikacyjne”, 259–69.

1–4 maja 1939 r. odbyło się posiedzenie podkomisji, podczas którego dyskutowano nad pierwszą częścią zasad. Przybyłowski krótko wspomniał o rezultatach tych prac, jednocześnie zaznaczając, że dalsza aktywność podkomisji została wstrzymana przez wybuch II wojny światowej². Do chwili obecnej nie były więc znane zasady, na których opierać miał się projekt prawa spadkowego, przygotowywany przez Przybyłowskiego. Niniejsza edycja źródłowa stanowi próbę wypełnienia tej luki.

Prace nad prawem spadkowym w odrodzonej Polsce trwały od 1920 r.³ W tym roku zostały przygotowane dwa projekty zasad dziedziczenia *ab intestato*. Ich autorami byli Henryk Konic i Stanisław Wróblewski⁴. Referat prawa spadkowego objął pierwszy z kodyfikatorów⁵. Jednak to dopiero rok 1933 był przełomowy, jeśli chodzi o prace nad prawem spadkowym⁶. Wówczas w ramach Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej utworzona została podkomisja prawa spadkowego. Na początku 1934 r. do członków podkomisji rozesłano „Zasady na których opierać się winien projekt ustawy o prawie spadkowym” autorstwa referenta Konica⁷. Tezy nie zostały jednak przedyskutowane, gdyż Konic zmarł. Po jego śmierci referentem projektu został Wróblewski, który, opierając się na podanych do publicznej wiadomości zasadach, przygotował projekt 100 pierwszych artykułów prawa spadkowego⁸. Podkomisja na odbytych w 1938 r. dwóch posiedzeniach (w dniach 10–13 kwietnia i 17–22 października) pracowała nad projektem przepisów przedłożonych przez referenta⁹. Prace planowano kontynuować na sesji wyznaczonej na 15–18 lutego 1939 r., ta jednak się nie odbyła ze względu na nagłą śmierć Wróblewskiego 18 grudnia 1938 r.¹⁰

Sytuacja, w jakiej znalazła się podkomisja, sprawiła, że niezwłocznie podjęto działania mające na celu wyznaczenie nowego referenta projektu prawa spadkowego. Decyzją Prezydium Komisji Kodyfikacyjnej RP z 5 stycznia 1939 r. został nim lwowski profesor Kazimierz Przybyłowski¹¹. Przybyłowski przystąpił do pracy bardzo szybko, a w liście datowanym na 10 stycznia 1939 r. wskazywał, że kodyfikacja prawa spadkowego jest

² *Ibid.* Por. Moszyńska, *Geneza prawa spadkowego*, 36.

³ Na temat prac nad prawem spadkowym w Polsce międzywojennej zob. Górnicki, *Prawo cywilne w pracach Komisji Kodyfikacyjnej*, 269–311.

⁴ Zob. Konic, „Spadkobranie z prawa (ustawowe)”, (cz. 1) 81–4; (cz. 2) 93–9; Wróblewski, „Zasady dziedziczenia *ab intestato*”, 163–76.

⁵ Górnicki, *Prawo cywilne w pracach Komisji Kodyfikacyjnej*, 269; Przybyłowski, „Polskie międzywojenne prace kodyfikacyjne”, 259.

⁶ Szerzej na temat prac w latach 1920–1933 zob. Górnicki, *Prawo cywilne w pracach Komisji Kodyfikacyjnej*, 269–71; Nancka, *Podkomisja prawa spadkowego*, 3–4.

⁷ Por. Przybyłowski, „Polskie międzywojenne prace kodyfikacyjne”, 260–1.

⁸ Zasady zostały opublikowane w zeszytach Komisji Kodyfikacyjnej RP: „Sprawozdanie Prezydenta Komisji Kodyfikacyjnej”, 18–20; Tekst 100 pierwszych artykułów ogłoszono zaś w pracy: Nancka, *Podkomisja prawa spadkowego*, 113–35. Zob. także: Górnicki, „Udział Stanisława Wróblewskiego”, 207–38.

⁹ Co do prac nad prawem spadkowym w 1938 r. zob. Górnicki, *Prawo cywilne w pracach Komisji Kodyfikacyjnej*, 295–306; Szczegółowy przebieg dyskusji nad projektem zawarty jest w protokołach opublikowanych w pracy: Nancka, *Podkomisja prawa spadkowego*.

¹⁰ AN PAN-PAU, sygn. K III-268, Mat. dział., Pismo Biura Komisji Kodyfikacyjnej (B. nr 17/39) z 9 stycznia 1939 r., s. 1.

¹¹ AN PAN-PAU, sygn. K III-268, Mat. dział., Pismo Prezydenta Komisji Kodyfikacyjnej (Pr. Nr 13/39) z 7 stycznia 1939 r.

najistotniejszym zadaniem zaraz po pracach nad prawem prywatnym międzynarodowym, i z tego powodu planował przyjęcie podstawowych zasad projektu¹². Twierdził zresztą:

Bardzo mi zależy na tym, by rychło i zasadniczo pchnąć pracę naprzód. W związku z tym proponuję, by przede wszystkim ustalić podstawowe zasady na których, po ich uchwaleniu przez podkomisję oparłbym się przy układaniu szczegółowego projektu. Projekt takich zasad spodziewam się ukończyć może już około marca 1939¹³.

Przybyłowski w zachowanej korespondencji zdradzał, że jego „podejście do zagadnień prawa spadkowego jest w całym szeregu kwestyj zasadniczo różne od stanowiska jakie zajmował śp. prof. Wróblewski”¹⁴. Dodawał jednak dalej, że „tak mi się jednak złożyło, że tych kwestyj do tej pory podkomisja przeważnie nie przesądziła, tak np. odraczaliśmy dwukrotnie uchwały co do zakresu działania i znaczenia woli spadkodawcy”¹⁵. Podkreślał także, że „usilnie staram się korzystać z wyników dotychczasowych prac podkomisji i już dziś mogę zapewnić, że dorobek naszych obrad w ubiegłym roku bynajmniej nie idzie na marne”¹⁶. Cztery miesiące po objęciu referatu, 12 kwietnia 1939 r., przedłożył podkomisji podstawowe zasady projektu prawa spadkowego, które ujął w formie dwudziestu tez¹⁷. Zostały one rozesłane do członków podkomisji, o czym informował Przybyłowski Prezydent Komisji Kodyfikacyjnej RP w liście z 25 kwietnia 1939 r.¹⁸ Posiedzenie odbyło się w dniach 1–4 maja 1939 r. i jak wspominał Przybyłowski, udało się podczas niego uchwalić połowę tez¹⁹. Dalsze prace były planowane na sesję mającą się odbyć w dniach 6–9 listopada 1939 r. Z powodu wybuchu II wojny światowej kontynuacja prac stała się jednak niemożliwa²⁰.

2. Źródło

Podstawowe zasady prawa spadkowego zostały rozesłane do członków podkomisji w kwietniu 1939 r. Ich maszynopis zachował się i został odnaleziony w spuściźnie Przybyłowskiego znajdującej się w Archiwum Polskiej Akademii Nauk i Polskiej

¹² AN PAN-PAU, sygn. K III-268, Mat. dział., Pismo Kazimierza Przybyłowskiego do Prezydenta Komisji Kodyfikacyjnej z 10 stycznia 1939 r.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ AN PAN-PAU, sygn. K III-268, Mat. dział., List Kazimierza Przybyłowskiego do Zygmunta Nagórskiego z 23 stycznia 1939 r., s. 1 (list).

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ AN PAN-PAU, sygn. K III-268, Mat. dział., List Kazimierza Przybyłowskiego do Prezydenta Komisji Kodyfikacyjnej z 12 kwietnia 1939 r. Zob. też: Górnicki, *Prawo cywilne w pracach Komisji Kodyfikacyjnej*, 272.

¹⁸ AN PAN-PAU, sygn. K III-268, Mat. dział., List Kazimierza Przybyłowskiego do Zygmunta Nagórskiego z 23 stycznia 1939 r.; Pismo Prezydenta Komisji Kodyfikacyjnej z 25 kwietnia 1939 r. (Pr. nr 241/39).

¹⁹ W materiałach Przybyłowskiego znajduje się zawiadomienie o terminie posiedzenia: AN PAN-PAU, sygn. K III-268, Mat. dział., Zawiadomienie z 30 stycznia 1939 r. (B. nr 73/39). Zob. Przybyłowski, „Polskie międzywojenne prace kodyfikacyjne”, 269.

²⁰ AN PAN-PAU, sygn. K III-268, Mat. dział., Pismo Biura Komisji Kodyfikacyjnej (B. nr 430/39) z 31 lipca 1939 r., s. 1.

Akademii Umiejętności w Krakowie. Maszynopis składa się z 10 stron oraz karty tytułowej. Sporządzony został na papierze przebitkowym przez kalkę i zszyto go dwoma zszywaczami po lewej stronie. Papier jest lekko pożółkły, lecz zachował się w stosunkowo dobrym stanie. Nie został nigdzie przybrudzony ani uszkodzony. Ostatnia karta jest oderwana.

Na karcie tytułowej na środku strony napisano: „Kazimierz Przybyłowski. Podstawowe zasady projektu prawa spadkowego”. W lewym dolnym rogu znajduje się data: kwiecień 1939, zaś w prawym dolnym rogu została przybita fioletowa pieczęć o treści „Prof. Uniw. Dr. Kazimierz Przybyłowski Lwów, ul. Czereśniowa 11”.

Na ostatniej stronie, bezpośrednio pod tekstem zasad, znajduje się adnotacja: „Lwów, 12 kwietnia 1939”, oznaczająca datę sporządzenia zasad. Poniżej znajduje się z kolei inna adnotacja: „14.IV.1939. M.”, oznaczająca najpewniej datę przepisania zasad przez maszynistkę/maszynistę oraz inicjał jej/jego imienia bądź nazwiska.

3. Wartość badawcza materiałów

Wartość badawcza materiałów jest znaczna. Ukazują one bowiem, w jaki sposób ewoluowało podejście do zasad, na których oparte miało zostać prawo spadkowe. Przybyłowski jeszcze przed przystąpieniem do sporządzania zasad akcentował, że jego poglądy są odmienne od tych, jakie prezentował poprzedni referent. Wróblewski opublikował swoje tezy w jednym z zeszytów zawierającym sprawozdanie z działalności Komisji Kodyfikacyjnej RP z 1937 r. Miały one charakter luźnych uwag²¹. Spoglądając na przygotowane przez Przybyłowskiego zasady, już na pierwszy rzut oka widać, że ich autor przyjął zupełnie inną strukturę tez. Były one uporządkowane i uszeregowane w odpowiednie jednostki redakcyjne. Punktem wyjścia do zasad było przyjęcie prymatu więzów rodzinnych jako podstawy dziedziczenia, co odróżniało tezy Przybyłowskiego od założeń Wróblewskiego. Jednym z istotniejszych, nowatorskich założeń Przybyłowskiego było wprowadzenie systemu rezerwy, a nie zachowku.

Podczas posiedzenia odbywającego się w dniach 1–4 maja 1939 r. członkowie podkomisji wypowiedzieli się odnośnie do treści pierwszych siedmiu tez. Wspominał o tym sam Przybyłowski:

W szczególności po raz pierwszy miała podkomisja sposobność wypowiedzieć się co do tak ważnej problematyki dziedziczenia ustawowego. W tej mierze, gdy chodzi o dziedziczenie krewnych, proponowałem trzy klasy: 1) zstępni spadkodawcy, 2) jego rodzice i rodzeństwo oraz zstępni rodzeństwa wstępujący w ich miejsce, 3) dziadkowie spadkodawcy. Jednakże podkomisja uchwaliła uzupełnić klasę trzecią przez włączenie do niej potomków dziadków, wstępujących w ich miejsce w taki sposób, jak to przewidywał np. kodeks cywilny austriacki. Co do pokrewieństwa nieślubnego przyjęto, że uzasadnia ono dziedziczenie na równi ze ślubnym w stosunkach między dzieckiem a matką i jej krewnymi; także między dzieckiem a jego ojcem, ale tylko w razie dobrowolnego uznania. Małżonkowi uchwalono przyznać: a) obok zstępnych spadkodawcy – czwartą część spadku, b) obok krewnych drugiej i trzeciej klasy – połowę, c) w braku tych krewnych – cały spadek. Małżonek separowany, który konkuruje z krewnymi, otrzymuje tylko połowę podanych wyżej

²¹ „Sprawozdanie Prezydenta Komisji Kodyfikacyjnej”, 18–20.

ułamków, i to jedynie w razie gdy nie ponosi winy. Małżonek powołany do spadku obok krewnych spadkodawcy otrzymuje ponad część spadkową ruchomości należące do małżeńskiego gospodarstwa domowego i urządzenia mieszkania, z wyłączeniem przedmiotów szczególnej wartości. Małżonek nie dziedziczy i nie otrzymuje wspomnianych wyżej ruchomości, jeżeli w chwili śmierci spadkodawcy małżeństwo było prawomocnym orzeczeniem: 1) unieważnione lub rozwiedzione albo 2) rozłączone z winy pozostałego przy życiu małżonka (a to bądź wyłącznie z jego winy, bądź z winy obojga małżonków). Podkomisja przyjęła system rezerwy na korzyść zstępnych, wstępnych i małżonka spadkodawcy w wysokości połowy ustawowej części spadkowej. Dopuszczony został tylko testament; odrzucono umowę dziedziczenia²².

Publikacja treści podstawowych zasad prawa spadkowego daje zatem możliwość oceny ingerencji podkomisji w pierwotne brzmienie zaproponowanych przez Przybyłowskiego rozwiązań.

4. Zasady edycji

Tekst podstawowych zasad prawa spadkowego został przepisany, a następnie ich odpis został skolacjonowany z maszynopisem. Podczas prac edytorskich nie uwspółcześniano ortografii, a także nie dodawano żadnych znaków przestankowych, nawet, gdyby wymagały tego reguły gramatyczne. Uznano bowiem, że intencja twórcy też musi zostać oddana w pełni. Przygotowując źródło do wydania zdecydowano się zastąpić nawiasy // nawiasami w postaci (). Ujednolicono także podkreślenia, jednocześnie decydując się na zachowanie ich wszędzie tam, gdzie znajdowały się w maszynopisie. Konsekwentnie zastąpiono podkreślenia typu _ _ _ _ lub podkreśleniami w formie jednolitej ____ .

W treści oryginału maszynopisu podstawowych zasad dokonywane były nieliczne poprawki w postaci poprawienia litery lub liter. Były one nanoszone w różny sposób. Niektóre z poprawek dokonywane były maszynowo, inne nanoszono już ręcznie. Wszystkie ingerencje w tekst oryginału zostały oznaczone przy użyciu przypisów końcowych.

²² Przybyłowski, „Polskie międzywojenne prace kodyfikacyjne”, 269.

5. Edycja źródłowa

[s. 0] Kazimierz Przybyłowski.

Podstawowe zasady projektu prawa spadkowego.

Kwiecień 1939.

[s. 1] K. Przybyłowski.

Podstawowe zasady projektu prawa spadkowego.

I.

Tytuły dziedziczenia w ogólności.

Teza 1.

Spadek przechodzi na dziedziców powołanych z tytułu bądź węzłów rodzinnych, bądź rozporządzenia ostatniej woli (testamentu).

W braku takich dziedziców spadek przypada skarbowi państwa.

II.

Powołanie rodziny do spadku.

Teza 2.

§ 1. Ślubni krewni zmarłego dziedziczą w trzech klasach. – W pierwszym rzędzie przypada spadek dzieciom spadkodawcy. Dwoje lub więcej dzieci dzieli się spadkiem po równych częściach. Część opróżniona przez to, że dziecko spadku nie może lub nie chce objąć, przypada jego dzieciom (prawo zastępstwa); zasadę tę stosuje się odpowiednio do dalszych potomków.

§ 2. W braku krewnych z klasy pierwszej dziedziczą rodzice i rodzeństwo spadkodawcy, oraz potomkowie^a wstępujący w miejsce rodzeństwa.

Rodzice spadkodawcy powołani są do połowy^b, zaś w braku rodzeństwa i ich potomków – do całego spadku. Dzielią się po równej części. Jeśli [s. 2] jedno z rodziców nie dziedziczy – część jego przypada drugiemu.

Rodzeństwo spadkodawcy, zarówno rodzone jak przyrodnie, jest powołane do połowy, zaś w braku rodziców do całego spadku. Co do podziału i wstępowania potomków rodzeństwa prawem zastępstwa – obowiązują zasady przewidziane dla pierwszej klasy.

§ 3. W braku krewnych pierwszej i drugiej klasy dziedziczą dziadkowie spadkodawcy, którzy dzielą się spadkiem po równych częściach.

Teza 3.

Z tytułu przysposobienia dziedziczy przysposobiony, lub prawem zastępstwa jego potomkowie, tylko po przysposabiającym, nie zaś po jego krewnych. Przysposabiający nie dziedziczy po przysposobionym.

Teza 4.

Pokrewieństwo^c nieślubne uzasadnia powołanie do spadku na równi ze ślubnym, ale tylko w stosunkach między dzieckiem, a matką i jej krewnymi.

Teza 5.

§ 1. Małżonek otrzymuje:

- a) obok potomków spadkodawcy – połowę spadku,
- b) obok dziedziców z drugiej i trzeciej klasy – trzy czwarte części spadku.

§ 2. Tylko połowa tych części należy się małżonkowi rozłączonemu (separowanemu).

§ 3. W braku krewnych uprawnionych do dziedziczenia przypada małżonkowi cały spadek.

[s. 3] § 4. Małżonek powołany do spadku obok dziedziców z drugiej lub trzeciej klasy otrzymuje, prócz części spadkowej, ruchomości należące do małżeńskiego gospodarstwa^d domowego.

§ 5. Nie stosuje się tych przepisów, jeżeli w chwili śmierci spadkodawcy małżeństwo było prawomocnym orzeczeniem:

- 1) unieważnione lub rozwiedzione,
- 2) rozłączone z winy pozostałego przy życiu małżonka.

III.

Powołanie dziedziców testamentowych.

Teza 6.

W granicach niżej podanych może spadkodawca ustanowić dziedzica tylko w jednostronnej odwołalnej czynności prawnej, zwanej testamentem.

Teza 7.

§ 1. Spadkodawca nie może pozbawić dziedziców koniecznych zastrzeżonej dla nich rezerwy spadkowej ani też ich w tym zakresie ograniczyć.

§ 2. Tytułem rezerwy należy się potomkom^e spadkodawcy, jego rodzicom oraz małżonkowi połowa części spadkowej, która by^f przypadła tym osobom wedle zasad dotyczących ustawowego dziedziczenia.

Teza 8.

§ 1. Przy obliczeniu rezerwy bierze się pod uwagę majątek spadkowy, do którego dolicza się darowizny wedle ich wartości w chwili darowizny.

§ 2. Nie uwzględnia się przy tym doliczeniu darowizn:

- [s. 4] 1) dokonanych więcej niż trzy lata przed śmiercią spadkodawcy,
2) dokonanych z dochodów spadkodawcy, bez naruszania substancji majątku,
3) dokonanych na cele ogólnie pożyteczne.

Nie uwzględnia się również tych przysporzeń majątkowych, do których wedle art. 355 kodeksu zobowiązań²³ nie stosuje się przepisów o darowiznie.

§ 3. Jeżeli z powodu wliczenia darowizn okaże się, że rezerwa jest większa niż majątek spadkowy, wówczas dziedzic konieczny może żądać od obdarowanych, których darowizny wliczono, pokrycia niedoboru przez zapłatę odpowiedniej sumy pieniężnej. Suma ta nie może przekraczać wartości zubożenia, będącego następstwem darowizny. Jeżeli obdarowany jest sam uprawniony do rezerwy wówczas odpowiada tylko o tyle, o ileby skutkiem darowizny^g otrzymał więcej, niż to co mu się należy z tytułu rezerwy obliczonej przy uwzględnieniu darowizn.

§ 4. Roszczeń przeciw obdarowanym dochodzić należy począwszy od darowizny dokonanej ostatnio przed śmiercią spadkodawcy. O ile uprawniony nie uzyska zaspokojenia swych roszczeń od osoby najpóźniej obdarowanej – odpowiadają^h kolejno osoby wcześniej obdarowane.

§ 5. Roszczeń przeciw obdarowanym nie można dochodzić sądownie po upływie trzech lat od dnia śmierci spadkodawcy.

Teza 9.

Nieważny jest testament, sporządzony:

²³ Art. 355 k.z.: „Przepisów o darowiznie nie stosuje się: 1) jeżeli kto bez wynagrodzenia zobowiązuje się do usług lub daje drugiemu używanie rzeczy, chociażby zazwyczaj za te usługi lub danie używania pobierał wynagrodzenie; 2) jeżeli kto zrzeka się prawa, którego jeszcze nie nabył lub które nabył w takich warunkach, że w razie zrzeczenia się prawo uważa się za nienabyte; 3) o ile przyrzeczone lub dokonane przysporzenie majątkowe odpowiada obowiązкови moralnemu, względem przyzwoitości lub zwyczajom”.

- 1) przez osobę znajdującą się w stanie nieprzy[s. 5]tomności, lub chociażby przemijającego zakłócenia czynności psychicznej wyłączającego świadomą wolę,
- 2) przez osobę ubezwłasnowolnioną,
- 3) przez małoletniego, który nie ukończył 18 lat.

Przed ukończeniem 21 lat może małoletni sporządzić testament tylko w formie ustnej publicznej; przepis ten nie odnosi się jednak do testamentów wojskowych.

Teza 10.

§ 1. Zwyczajne formy testamentu są następujące:

- 1) testament prywatny, własnoręcznie napisany i własnoręcznie podpisany,
- 2) testament publicznyⁱ, sporządzony wobec notariusza i dwu świadków, bądź w ten sposób, że spadkodawca ustnie wyraża swoją ostatnią wolę, co notariusz spisuje, bądź w ten sposób, że spadkodawca oddaje własnoręcznieⁱ podpisane pismo oświadczając, że ono zawiera rozporządzenie ostatniej woli.

Wspólne testamety są niedopuszczalne.

§ 2. Formy nadzwyczajne są następujące:

- 1) testament gminny, polegający na ustnym oświadczeniu ostatniej woli wobec wójta lub sołtysa lub ich zastępcy oraz w obecności trzech świadków. Dopuszczalny jest taki testament w razie:
 - a) gdy zachodzi obawa, że spadkodawca umrze, zanim będzie możliwe sporządzenie testamentu przed notariuszem,
 - [s. 6] b) gdy sporządzenie testamentu przed notariuszem jest niemożliwe lub znacznie utrudnione skutkiem nadzwyczajnych okoliczności;
- 2) testament morski, sporządzony w czasie podróży morskiej wobec kapitana statku lub jego zastępcy oraz w obecności trzech świadków;
- 3) testament wojskowy, sporządzony zgodnie z przepisami ustawy z 17 marca 1933 Dz. 31 poz. 262.

Testament sporządzony w formie nadzwyczajnej traci moc, jeżeli spadkodawca umrze po upływie roku od dnia jego sporządzenia. Do tego terminu nie wlicza się okresu, w którym testator był pozbawiony zdolności testowania.

§ 3. Świadcami nie mogą być: 1) małoletni, chyba że chodzi o testamety sporządzone w formie nadzwyczajnej, gdzie wystarczy jeżeli świadek ukończył 17 lat,
2) osoby ubezwłasnowolnione.

Nieważne jest ustanowienie dziedzica lub zapis na korzyść osoby współdziałającej przy sporządzaniu testamentu, jej małżonka, krewnego lub powinowatego w linii prostej lub do drugiego stopnia linii bocznej.

Teza 11.

§ 1. Ważne jest kolejne ustanowienie dziedziców w ten sposób, że spadek nabyty przez pierwszego ma przejść na następnego dziedzica czy to po śmierci pierwszego, czy to w innym wskazanym terminie lub zależnie od określonego warunku (przypadek podstawienia).

§ 2. Jeżeli spadkodawca powołał do spadku więcej^k [s. 7] osób z tym, że spadek ma przyspaść najpierw jednej, następnie zaś innej osobie, a nie oznaczył przypadku podstawienia – uważa się w razie wątpliwości następnego dziedzica za powołanego^l do spadku na wypadek śmierci poprzedniego.

§ 3. Ustawowi dziedzice spadkodawcy są powołani do spadku:

- a) w charakterze pierwszych dziedziców, jednak spadkodawca przeznaczył komuś spadek pod warunkiem lub terminem zawieszającym, nie określając, kto ma być dziedzicem przed rozstrzygnięciem się warunku lub nadejściem terminu.
- b) w charakterze następnych dziedziców, jeżeli spadkodawca przeznaczył komuś spadek pod warunkiem lub terminem rozwiązującym, nie określając, kto ma być dziedzicem po ziszczeniu się warunku lub po upływie terminu.

§ 4. Powołanie do spadku osób jeszcze nieistniejących w chwili śmierci spadkodawcy jest powołaniem pod warunkiem zawieszającym. Powołanie takie staje się bezskuteczne, jeżeli osoba fizyczna nie będzie poczęta w ciągu dziesięciu lat^m po śmierci spadkodawcy, lub osoba prawna w tym czasie nie powstanie.

§ 5. Kolejnych przejść spadku na podstawionych dziedziców może być więcej. Każdy z kolejno podstawionych dziedziców ma takie stanowisko wobec następnego, jakie ma pierwszy dziedzic wobec najbliższego.

§ 6. Przejście spadku na dziedziców następnych może się odbyć tylko w okresie dwudziestu lat, licząc od dnia śmierci spadkodawcy. Po upływie tego terminu może z tytułu podstawienia stać się dziedzicem tylko osoba prawna prawa publicznego, powołana do spadku po innej osobie fizycznej lub prawnej.ⁿ

§ 7. Jeżeli osoba powołana w pierwszym rzędzie nie może lub nie chce być dziedzicem, albo straci zdolność prawną przed upływem terminu, od którego jest powołany dziedzic następny, uważa się w razie wątpliwości dziedzica następnego za powołanego do spadku, choć nie zaszedł jeszcze wypadek podstawienia przewidziany przez spadkodawcę. Nie stosuje się tych przepisów na korzyść dziedzica następnego, powołanego pod warunkiem zawieszającym, jak długo nie ziszczył się warunek.

Teza 12.

Testament można uchylić:

- a) albo przez odwołanie, do którego odnoszą się przepisy o sporządzeniu testamentu,
- b) albo przez zniszczenie testamentu, dokonane z zamiarem uchylenia go.

IV.

Nabycie spadku.

Teza 13.

Spadek jako całość przechodzi na dziedzica z mocy samego prawa w chwili powołania go do spadku.

Teza 14.

§ 1. Chwilą powołania do spadku jest chwila śmierci spadkodawcy.

[s. 9] § 2. Jednakże powołanie dziedzica następnego przy podstawieniu powierniczym następuje dopiero w chwili, gdy zajdzie przypadek podstawienia, lub wcześniejsze nabycie spadku zgodnie z zasadą przewidzianą przez tezę 11 § 7.

Teza 15.

§ 1. Skuteczność powołania osoby fizycznej zawisła jest od tego, czy osoba powołana żyła w chwili powołania.

§ 2. Osobę, która urodziła się później, ale w chwili powołania była już poczęta uważa się za żyjącą w tej chwili.

§ 3. Skuteczność powołania osoby prawnej zawisła jest od jej istnienia w chwili powołania.

§ 4. Przy testamentowym powołaniu osób przyszłych obowiązuje ponadto ograniczenie przewidziane w tezie 11 § 4.

Teza 16.

§ 1. Spadek nabyty w chwili powołania może przejść na dziedziców powołanego.

§ 2. Spadkiem tym może dziedzic rozporządzać przez czynności prawne.

Teza 17.

§ 1. Dziedzic może odrzucić spadek przez oświadczenie woli złożone wobec sądu lub notariusza w ciągu trzech miesięcy od dnia otrzymania wiadomości o powołaniu do spadku.

§ 2. Nie może spadku odrzucić:

- a) Skarb Państwa jako dziedzic ustawowy,
- b) dziedzic, który oświadczył, że spadek przyjmuje.

§ 3. W razie odrzucenia spadku uważa się, że nie [s. 10] nastąpiło powołanie do spadku osoby, która odrzuciła spadek.

Teza 18.

§ 1. Zarówno odrzucenie jak i przyjęcie spadku przez dziedzica będzie bezskuteczne jeśli nastąpi przed dniem powołania go do spadku.

§ 2. Bezskuteczne jest przyjęcie i odrzucenie spadku ograniczone warunkiem lub terminem.

§ 3. Przyjęcie i odrzucenie spadku jest nieodwołalne.

V.

Zapis.Teza 19.

Skutkiem zapisu powstaje zobowiązanie spadkowe na korzyść zapisobiercy.

VI.

Odpowiedzialność za zobowiązania spadkowe.Teza 20.

§ 1. Diedzic odpowiada za zobowiązania spadkowe w zasadzie bez ograniczenia.

§ 2. Odpowiedzialność dziedzica jest ograniczona do wysokości spadku, jeżeli dziedzic przyjął spadek wobec sądu lub notariusza z zastrzeżeniem inwentarza, przed upływem terminu w którym mógł spadek odrzucić.

§ 3. Likwidacja spadku powoduje ograniczenie odpowiedzialności dziedzica wedle przepisów kodeksu postępowania niespornego.

Lwów, 12 kwietnia 1939.

14.IV.1939.

M.

^a *W oryginale litera o po literze t dopisana ręcznie.*

^b *W oryginale litera ł w słowie połowy dopisana ręcznie.*

^c *W oryginale pokrewieństwi poprawione maszynowo na pokrewieństwo.*

^d *W oryginale w słowie gospodarstwa zbędna litera wykreślona maszynowo przy użyciu x.*

^e *W oryginale potomkom poprawione maszynowo na potomkom.*

^f *W oryginale która by połączone ręcznie.*

^g *W oryginale litera n wpisana maszynowo w miejsce innej litery.*

^h *W oryginale d po literze o dopisane ręcznie w interlinii.*

ⁱ *W oryginale litera n wpisana maszynowo w miejsce innej litery.*

^j *W oryginale w słowie własnoręcznie litera ę przerobiona maszynowo na literę c.*

^k *W oryginale cej dopisane ręcznie.*

^l *W oryginale za/powołanego.*

^m *W oryginale przed słowem śmierci litera skreślona przy pomocy -.*

ⁿ *Tak w oryginale.*

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności
w Krakowie [AN PAN-PAU]
Spuścizna Kazimierza Przybyłowskiego, sygn. K III-268, Mat. dział. (spadkowe).

Źródła drukowane

Nancka, Grzegorz, oprac. *Podkomisja prawa spadkowego Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej. Edycja źródłowa*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2023.
„Sprawozdanie Prezydenta Komisji Kodyfikacyjnej za czas od 1 czerwca 1934 do 31 marca 1937”. W: *Komisja Kodyfikacyjna. Dział Ogólny*, t. 1, z. 17. Warszawa: [s.n.], 1937.

Źródła prawa

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27 października 1933 r. – Kodeks zobowiązań (Dz.U. 1933 nr 82 poz. 598).

Opracowania

Górnicki, Leonard. *Prawo cywilne w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919–1939*. Wrocław: Kolonia Limited, 2000.
Górnicki, Leonard. „Udział Stanisława Wróblewskiego w pracach nad prawem spadkowym w Komisji Kodyfikacyjnej II RP”. *Acta Universitatis Wratislaviensis, Prawo* 290 (2004): 207–38.
Konic, Henryk. „Spadkobranie z prawa (ustawowe)”. Cz. 1. *Gazeta Sądowa Warszawska* 48/11 (1920): 81–4.
Konic, Henryk. „Spadkobranie z prawa (ustawowe)”. Cz. 2. *Gazeta Sądowa Warszawska* 48/12 (1920): 93–9.
Moszyńska, Anna. *Geneza prawa spadkowego w polskim kodeksie cywilnym z 1964 roku*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK, 2018.
Przybyłowski, Kazimierz. „Polskie międzywojenne prace kodyfikacyjne w dziedzinie prawa spadkowego”. W: *Księga Pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, 259–69. Warszawa–Wrocław: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1967.
Wróblewski, Stanisław. „Zasady dziedziczenia ab intestato”. *Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne* 18/1–4 (1920): 163–76.